

กลขี่ช้าง 12 แบบในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ*

12 Tactics for Riding Elephant in Tamrakhotchakam of National Library of Thailand

¹วริศรา โกรทินธาคม, และ อุเทน วงศ์สถิตย์

¹Warisara Grotintakom and U-Tain Wongsathit

¹คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: e_va15@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากลวิธีการขี่ช้างที่ปรากฏในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ 2) สังเคราะห์กลวิธีการขี่ช้างในแง่ของการนำไปใช้ และ 3) ศึกษาภูมิปัญญาในการขี่ช้างของบรรพบุรุษไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเรียบเรียงเนื้อหาแบบพรรณนาวิเคราะห์ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นตำราคชกรรม ซึ่งเป็นเอกสารชั้นต้น (Manuscripts) ที่เก็บรักษาไว้ที่กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร มีจำนวนทั้งสิ้น 60 ฉบับ

ผลการวิจัยพบว่า 1) กลขี่ช้าง 12 แบบที่ปรากฏในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ได้แก่ กลขี่ช้างล่อปลายเชือก กลขี่ช้างการากเหลือลาม กลขี่ช้างไม่หัด กลขี่ช้างมีขำมน้ำ กลขี่ช้างเกลียดน้ำมิงน้ำ กลขี่ช้างเกลียดไม้เกลียดโรงเกลียดตลุมเบญพาด กลขี่ช้างน้ำมันค้ำในวงพาด กลขี่ช้างค้ำกลางแปลง กลขี่ช้างน้ำมันไล่มาล่อแพน กลขี่ช้างน้ำมันไล่คน กลขี่ช้างชนบารุงา และกลขี่ช้างชนศึก 2) กลวิธีการขี่ช้างสามารถแบ่งตามประเภทการฝึกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ 1 การฝึกหัดทั่วไป คือ การฝึกเตรียมความพร้อมแก่ช้าง การฝึกหัดโดยใช้ขาบังคับ หรือใส่อุปกรณ์ และการฝึกหัดประกอบกับพิธีกรรม ประเภทที่ 2 การฝึกเฉพาะกิจ ได้แก่ การฝึกช้างเพื่อแสดงต่อหน้าพระที่นั่ง การฝึกช้างใช้ในการศึกสงคราม ประเภทที่ 3 กลขี่ช้างชนศึก 3) กลขี่ช้างทั้ง 12 แบบนี้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาไทยในแง่ของการเป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่ง รวมถึงการเป็นศิลปวิทยาการอันทรงคุณค่าที่มีในอดีตและตกทอดมาถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: กลขี่ช้าง; ตำราคชกรรม; หอสมุดแห่งชาติ

Abstract

This research purposes are to 1) study 12 tactics for riding elephant in Tamrakhotchakam of National library of Thailand, 2) synthesis in the way to use, and 3) study Thai ancestor's intellect in riding elephant. This research is qualitative research with composing as descriptive analysis. The content used in this study is Tamrakhotchakam which is the primary document keeping in manuscripts section in National Library Thailand, Department of Arts as 60 books.

As the results, 1) 12 tactics for riding elephant in Tamrakhotchakam, National Library of Thailand version are Konkhichang Lau Plai Cheuk, Konkhichang Kam Lak Leu Lam, Konkhichang Mai Hat, Konkhichang Mi Kham Nam, Konkhichang Kliat Nam Mi Long Nam, Konkhichang Kliat Mai Klait Rong Kliat Talungbenpat, Konkhichang Namman Kam Nai Wongpat, Konkhichang Klangplaeng, Konkhichangnamman Lai MaLor Pan, Konkhichangnamman Lai Khon, Konkhichang Bamru-nga, and Konkhichangchonsuek. 2) 12 tactics for riding elephant can be categorized as 3 categories that are: category 1 – common practice is preparing the elephant readiness for training by using legs or putting some equipment and to train the elephant for ceremony; category 2 – specific training is training for showing in the front of palace and fighting in war; category 3 – Konkhichangchonsuek. 3) These 12 tactics for riding elephant have reflected Thai intellect as a part of art and science since the past until recent.

Keywords: tactic for riding elephant; Tamrakhotchakam; National library of Thailand

บทนำ

ข้อมูลสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับคชกรรมในประเทศไทย คือ หนังสือที่เรียกว่า “ตำราขี่ช้าง” ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ฯ ครั้นทรงครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. 2199-2231 ได้ทรงสถาปนาไว้ ตามที่สมเด็จพระนารายณ์ฯ ดำรงราชานุภาพ (พ.ศ. 2405-2486) ได้ทรงกล่าวไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดี นับเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงตำราคชกรรมของไทยที่มีอยู่จริงในอดีต และเป็นตำราที่มีความสำคัญยิ่ง (Rachanuphap, 2013)

ตำราคชกรรมของไทยมีเนื้อหาในเรื่องของการฝึกขี่บังคับช้างในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ถูกสั่งสมโดยผู้มีความรู้เฉพาะทางมาเป็นระยะเวลานาน และผู้ที่จะสามารถรู้ได้คือเฉพาะคนในกรมพระคชบาลเท่านั้น ดังข้อความที่ปรากฏเป็นหลักฐานในตำราขี่ช้างครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199-2231 ซึ่งในฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงอดิศรอุดมเดช (พ.ศ. 2399-2468) โปรดให้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2465 “กลอนว่ากล่าวไว้ทั้งนี้มีพระราชกำหนดห้ามแต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์เป็นเจ้า มิให้นอกกว่าพระสมุหะแลครูช้างขุนช้าง ผู้อื่นนอกนั้นมิให้ล่วงรู้ ให้มีไว้ช้างที่ฉบับหนึ่งแต่เท่านี้” (Hophrasamutwachirayan, 1922) ข้อความที่ปรากฏในตำราขี่ช้างฯ ช่างต้นทำให้เข้าใจได้ว่าตำราขี่ช้างนั้นเป็นฉบับหลวงที่ครั้งหนึ่งเคยเก็บรักษา

อยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร และเมื่อเวลาผ่านไปจึงมีการคัดลอกหรือจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อใหม่เพื่อเป็นการรักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปตามกาล

จากการศึกษาเอกสารชั้นต้นที่เกี่ยวกับช้างที่ผ่านมาเป็นการศึกษาในส่วนของตำราชลลักษณ์เป็นตำราที่กล่าวถึงการดูแลลักษณะช้าง ซึ่งศึกษาเรื่องอักษรวิธี ปรีวรรตเนื้อหา และพิมพ์เผยแพร่ เช่นบทความของ Panyangam (1990) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาชลลักษณ์จากตำราช้างฉบับหลวง” มีเนื้อหาว่าด้วยการดูแลลักษณะของช้างดีและช้างร้าย งานของ Paiboonwangchareun (2003) เรื่อง “พระสมุดตำราแผนชลลักษณ์” เป็นฉบับที่มีศักราชบ่งชี้ว่าเก่าที่สุดในช่วงกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ โดยศึกษาสภาพต้นฉบับ ลักษณะลายมือเขียน ปรีวรรตเนื้อหา และพิมพ์เผยแพร่โดยกรมศิลปากร นอกจากนี้ยังมีการศึกษาในเชิงคติชนวิทยา เช่น The office of Art and Culture Lampang Rajabhat University (1992) ได้ศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การศึกษาค้นคว้าเรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับช้างในศูนย์ฝึกลูกช้างลำปาง” ซึ่งเป็นพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการแยกลูกช้างออกจากแม่ช้างเพื่อนำลูกช้างมาสอนให้ฟังคำสั่งสำหรับใช้ฝึกงานต่อไป เป็นต้น

ตำราชลกรรมของไทยที่ถูกล้านนิษฐานว่าคือตำราขี่ช้างในอดีต ในปัจจุบันถูกเก็บรักษาไว้กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นตำราที่ยังไม่เคยมีผู้นำมาศึกษาและผ่านการวิเคราะห์ตีความมาก่อน ผู้วิจัยจึงได้ทำการสำรวจตำราฉบับที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชลกรรม พบจำนวนทั้งสิ้น 60 ฉบับ ซึ่งปรากฏตำราที่มีเนื้อหาที่ปะปนกับชลลักษณ์หรือเนื้อหาอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ฉบับ คัดลอกเนื้อหาเหมือนกันตลอดทั้งเล่ม จำนวน 16 ฉบับ และมีการคัดลอกข้อความหรือเนื้อหาแตกต่างกันไป จำนวน 41 ฉบับ เมื่อดูเนื้อหาส่วนใหญ่แล้วพบว่า เป็นเนื้อหาที่เกี่ยวกับกลขี่ช้างในลักษณะต่างๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาว่าในอดีตนั้นมีกลขี่ช้างอะไรบ้าง กล่าวถึงวิธีการขี่การฝึกหัดช้างอย่างไรบ้าง รวมทั้งสังเคราะห์กลวิธีการขี่ช้างในแง่ของการนำไปใช้ และศึกษาภูมิปัญญาในการขี่ช้างของบรรพบุรุษไทย เพื่อให้เห็นองค์ความรู้ วิธีการของการขี่ช้างอันแยบคายซึ่งถูกสั่งสมไว้ในอดีต และเผยแพร่องค์ความรู้ในอดีตให้ปรากฏในปัจจุบันเพื่อที่องค์ความรู้เฉพาะทางนี้จะได้ไม่สูญหายไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากลวิธีการขี่ช้างที่ปรากฏในตำราชลกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ
2. เพื่อสังเคราะห์กลวิธีการขี่ช้างในแง่ของการนำไปใช้
3. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการขี่ช้างของบรรพบุรุษไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง “กลขี่ช้าง 12 แบบ ในตำราชลกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ” ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารชั้นต้น (Primary Source) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร ดังนี้

การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากตำราขกรรมจำนวนทั้งสิ้น 60 ฉบับ และอ่านเพื่อคัดเลือกเนื้อหาหลักซึ่งได้จำนวนทั้งสิ้น 14 ฉบับ ได้แก่ 1) ตำราช้างเอกสารเลข 81 มัด 9 2) ตำราช้าง เอกสารเลข 76 มัด 8 3) ตำราช้าง เอกสารเลข 92 มัด 10 4) ตำราช้าง เอกสารเลข 145 มัด 14 5) พระสมุทตำรานาราย เอกสารเลข 69 มัด 7 6) ตำรานารายนัลพบุรีย เอกสารเลข 70 มัด 2 7) พระสมุทตำราช้างนารายน์ เอกสารเลข 94 มัด 10 8) ตำราควาญช้างพระที่นั่ง เอกสารเลข 141 มัด 13 9) สมุดพระตำหรับช้าง เอกสารเลข 75 มัด 8 10) สมุดพระตำหรับช้าง เอกสารเลข 85 มัด 9 11) ตำราลัคนช้าง เอกสารเลข 78 มัด 8 12) ตำราค้องช้าง เอกสารเลข 97 มัด 11 13) พระสมุด พระตำราช้าง 2 เอกสารเลข 23 มัด 2 และ 14) ตำราช้าง เอกสารเลข 95 มัด 11 เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีการดำเนินการศึกษา ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 อ่านสำรวจเนื้อหาจากตำราขกรรม ในหมวดสัตวศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 60 ฉบับ

ขั้นตอนที่ 2 อ่านอีกครั้งโดยละเอียดเพื่อจัดทำข้อมูลระบุเนื้อหาที่ปรากฏของตำราแต่ละฉบับลงในโปรแกรมเอ็กเซล (Excel)

ขั้นตอนที่ 3 อ่านเพื่อคัดเลือกเนื้อหาจากตำราฉบับที่ปรากฏเนื้อหาหลักซึ่ง ซึ่งได้จำนวนทั้งสิ้น 14 ฉบับข้างต้น

ขั้นตอนที่ 4 นำตำราทั้ง 14 ฉบับดังกล่าวมาอ่านโดยละเอียดและทำตารางระบุเนื้อหาหลักซึ่งที่ปรากฏ โดยนำตำราเล่มที่มีจำนวนหน้ามากที่สุด คือ ตำราช้าง เอกสารเลขที่ 81 มัดที่ 9 (เนื่องจากไม่สามารถระบุได้ว่าตำราฉบับใดเป็นตำราฉบับที่สมบูรณ์ที่สุด หรือเก่าที่สุด) มาเป็นฉบับตั้งต้นในการเทียบเนื้อหาหลักซึ่งกับฉบับอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 5 นำเนื้อหาหลักซึ่งแบบต่างๆ ที่ได้ มาวิเคราะห์ตัวแยก (ตัวแยก หมายถึง คำหรือข้อความที่มีความแตกต่างกัน) เพื่อสร้างเนื้อหาตัวแทนให้สมบูรณ์ที่สุด แล้วนำเนื้อหาหลักซึ่งดังกล่าวไปศึกษา และเรียบเรียงแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 กลวิธีการซึ่งที่ปรากฏในตำราขกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จากการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับตำราขกรรม ในหมวดสัตวศาสตร์ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึกสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พบตำราขกรรมทั้งหมด 60 ฉบับ ซึ่งเป็นตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการซึ่ง การฝึกหัดซึ่ง กิจกรรมต่างๆ รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับซึ่ง ผู้วิจัยจึงนำตำราขกรรมทั้ง 60 ฉบับดังกล่าว มาอ่านเพื่อสำรวจเนื้อหาอย่างละเอียด และจัดทำข้อมูลระบุเนื้อหาที่ปรากฏของตำราแต่ละฉบับลงในโปรแกรมเอ็กเซล (Excel) ทำให้พบประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องกลซึ่ง ซึ่งปรากฏในตำราจำนวนทั้งสิ้น 14 ฉบับ ผู้วิจัยจึงอ่านเนื้อหาอย่างละเอียดอีกครั้งและทำตารางระบุชื่อตำราและชื่อกลซึ่งทั้ง 12 กล ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงเนื้อหาหลักซึ่ง 12 แบบ ที่ปรากฏในตำราขกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ

ต้นฉบับเอกสารโบราณที่มีเนื้อหากลี่ช้างทั้ง 14 ฉบับนี้ เป็นหนังสือสมุดไทยดำ จำนวน 11 ฉบับ หนังสือสมุดไทยขาว จำนวน 2 ฉบับ และกระดาษฝรั่ง จำนวน 1 ฉบับ มีการใช้อักษรไทย และอักษรขอมไทย ในการบันทึกทั้งที่เป็นภาษาไทย และภาษาบาลี เส้นอักษรส่วนใหญ่เขียนด้วยเส้นรงค์ สภาพเล่มตำราโดยส่วนใหญ่มีความสมบูรณ์

ชื่อตำรา เลข/มัดเอกสาร	กลี่ช้าง 12 แบบ											
	กลี่ช้าง ล่อปลาย เชือก	กลี่ ช้างมี ขำมน้ำ	กลี่ช้าง เกลียดน้ำ มิลงน้ำ	กลี่ช้าง เกลียดไม้ โรงฯ	กลี่ช้าง กำราก เหลื่อม	กลี่ช้าง ค้ำ กลางแปลง	กลี่ช้าง ค้ำในวง พาด	กลี่ช้าง ไม่หัด	กลี่ช้าง น้ำมันไล่ มั่วล่อแพน	กลี่ช้าง น้ำมันไล่ คน	กลี่ช้าง ขนบารู งา	กลี่ ช้างชน ศึก
1. ตำราช้าง 81/9	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
2. ตำราช้าง 76/8	/	/	/	/	/							
3. ตำราช้าง 92/10												/
4. ตำราช้าง 145/14					/	/	/		/	/	/	
5. พระสมุทตำราธาราย 69/7	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
6. ตำราธารายนลพบุรี 70/2	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
7. พระสมุทตำราช้างนา รายน์ 94/10	/	/		/	/	/	/	/	/	/	/	
8. ตำราควาญช้างพระที่ นั่ง 141/13	/	/	/	/	/							
9. สมุดพระตำหรับช้าง 75/8	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
10. สมุดพระตำหรับชี่ ช้าง 85/9	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
11. ตำราลัคนช้าง 78/8	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	
12. ตำราคล้องช้าง 97/11	/											
13. พระสมุท พระตำรา ช้าง 2 23/2					/							
14. ตำราช้าง 95/11		/	/		/							
รวมความถี่	10	10	9	9	12	8	8	7	8	8	8	1

กลี่ช้างที่ปรากฏในตำราธรรม จำนวน 14 ฉบับ มีการคัดลอกที่แตกต่างกันในแต่ละฉบับ จะสังเกตได้จากตารางที่ 1 ที่แสดงให้เห็นจำนวนเนื้อหาของกลี่ที่คัดลอกในแต่ละฉบับที่ไม่เหมือนกัน บางฉบับปรากฏกลี่ช้างเพียง 1 กล บางฉบับปรากฏ 6 กล หรือบางกลในแต่ละฉบับอาจมีคำหรือข้อความที่คัดลอกแตกต่างกันออกไป เป็นต้น ผู้วิจัยจึงนำการวิเคราะห์ตัวแปรเพื่อสร้างเนื้อหาตัวแทนให้สมบูรณ์มากที่สุด และผลการศึกษาพบกลี่ช้าง 12 แบบ ได้แก่ กลี่ช้างล่อปลายเชือก กลี่ช้างกำรากเหลื่อม กลี่ช้างไม่หัด กลี่ช้างมีขำมน้ำ กลี่ช้างเกลียดน้ำมิลงน้ำ กลี่ช้างเกลียดไม้เกลียดโรงเกลียดตลุง (ตลุง คือ เส้าสำหรับผูกช้าง) เบญพาด (เบญพาด คือ เส้าตลุงที่มีไม้พาดถึงกัน ตัวไม้ที่คุมกันเข้าเป็นเครื่องค้ำยันเส้าตลุงให้มั่นคง) กลี่ช้างน้ำมันค้ำในวงพาด (วงพาด คือ คอกเล็ก รั้วสี่เหลี่ยมภายในเพนียดใช้ล้อมช้าง ทำด้วยซุงเป็นต้นๆ ปักเรียงรายเว้นระยะพอให้คนลอด

เข้าออกได้ มีไม้ตีพาดเสาเหล่านั่นให้ยึดติดกันโดยรอบ) กลชี้ข้างค้ำกลางแปลง กลชี้ข้างน้ำมันไล่ฆ่าล่อแพน กลชี้ข้างน้ำมันไล่คน กลชี้ข้างชนบ่ารุงา (ชนบ่ารุงา คือ การฝึกชนข้างในลักษณะที่ให้ปลายงาตะกั้น) และกลชี้ข้างชนศึก

วัตถุประสงค์ที่ 2 สังเคราะห์กลวิธีการชี้ข้างในแง่ของการนำไปใช้ จากเนื้อหาของกลชี้ข้าง 12 แบบ สามารถแบ่งเป็นประเภทของการนำไปใช้ออกเป็น 3 ประเภทหลัก คือ การฝึกหัดทั่วไป การฝึกเฉพาะกิจ และกลชี้ข้างชนศึก มีรายละเอียดดังนี้

ประเภทที่ 1 การฝึกหัดทั่วไป

1.1 การฝึกเตรียมความพร้อมแก่ข้าง รวมถึงวิธีการแก้ไขข้างที่มีกิริยาและอาการต่างๆ และเป็นการฝึกเตรียมพร้อมแก่คนและข้างในเวลาเดียวกัน ได้แก่ กลชี้ข้างล่อปลายเชือก กลชี้ข้างน้ำมันค้ำในวงพาด และกลชี้ข้างค้ำกลางแปลง ตัวอย่าง **กลชี้ข้างล่อปลายเชือก** กล่าวถึงวิธีการฝึกเตรียมความพร้อมในด้านพลังกำลังและท่วงที โดยการนำข้างเถื่อนคล้องบ่วงบาศไว้ที่เท้า แล้วนำข้างเชือกหรือข้างคล้อง (ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่า ข้างเรา) มาชนกันกับข้างเถื่อนดังกล่าว โดยเว้นระยะห่าง 1-2 ช่วงตัว ให้ชนกันแต่ปลายงา ไม่ให้ชนแบกเพราะเชือกที่เท้าข้างเถื่อนจะหย่อนแล้วทำให้ข้างเถื่อนชนได้ถนัด ซึ่งข้างเชือกอาจเสียทีและเป็นอันตรายได้ ดังตัวอย่างข้อความที่ว่า

ถ้าข้างเถื่อนมีกิริยามุ่งหมายข้างเราอยู่ ข้างเราก็มุ่งหมายข้างเถื่อนอยู่นั้นก็ให้รักษาข้างเราไว้จงได้อย่าให้เสียที่ถ้าข้างเถื่อนขึ้นเชือกวิ่งมาจะชนข้างเราถ้าเชือกที่ติดเท้าข้างเถื่อนอยู่นั้นยังหย่อนอยู่ถ้าข้างเราจะถลาไปรับเอานั้นให้รักษาไว้ก่อนถ้าข้างเถื่อนขึ้นเชือกมาติดแล้วจึงให้เคลื่อนข้างเราเข้าไปแต่อย่าเพิ่งวางให้ถึงก่อนรักษาไว้แต่ชั่วตัวหนึ่ง สองชั่วตัวจะถึงกัน แล้วจึงหยุดตั้งไว้ถ้าหน้าข้างเถื่อนจะเหลียวไปซ้ายไปขวา ก็ดีจะยกหน้าขึ้นสูงกว่าข้างเราก็ดีเห็นว่ข้างเราจะได้ทีแล้วให้แกข้างเราให้ต่ำวางข้างเราเข้าไปให้ได้ทีล่างอย่าให้ชนแบกให้แต่ปลายงา (The National Library, n.d.)

1.2 การฝึกหัดโดยการใช้อำนาจบังคับ หรือใส่อุปกรณ์ ได้แก่ กลชี้ข้างกำรากเหลื่อลาม และกลชี้ข้างไม่หัด ส่วนนี้เป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงกลวิธีเบื้องต้นในการฝึกหัด ดังตัวอย่าง **กลชี้ข้างไม่หัด** ที่กล่าวถึงการฝึกบังคับควบคุมข้างที่ยังไม่ได้ฝึกหัดใดๆ เลย โดยเริ่มจากผู้ที่จะต้องรู้จักลักษณะข้างก่อนว่าเป็นข้างตระกูลใด เพื่อจะได้นั่งได้ถูกตำแหน่ง หากผูกเครื่องตัวถ้าผูกชนกก็อย่าผูกให้ตึง และถ้าผูกชนกแล้วก็อย่าให้ผูกจกกรัน ทั้งนี้ผู้ต้องคอยสังเกตท่าทีหรือลักษณะนิสัย รวมทั้งค่อยๆ ฝึกหัดซึ่งยังไม่ให้ใช้อุปกรณ์ในการบังคับให้เริ่มจากหัดใช้ขาและที่นั่งบังคับข้างให้ได้ก่อน ดังตัวอย่างข้อความ

ผู้ชี้ข้างหัดแลฝึกสอนให้ข้างทำประการใดนั้นก็จะได้โดยง่าย ถ้ามีรู้จักลักษณะน้ำใจข้าง แลกิริยาข้างก็จะได้โดยยากเพราะกลมีรู้จักน้ำใจข้างให้คนผู้ชี้ข้างหัดนั้นให้มีความเพียรเถิด แล้วหัดฝึกสอนสิ่งใดนั้นอย่าเพิ่งฉะพันทำข่มเหง ให้ใช้แต่ขาและที่นั่งให้ข้างได้สำเนียงก่อน (The National Library, n.d.)

1.3 การฝึกหัดประกอบกับพิธีกรรม ได้แก่ กลชี้ข้างมีขำมน้ำ กลชี้ข้างเกลียดน้ำมีลงน้ำ และกลชี้ข้างเกลียดไม้เกลียดโรงเกลียดตลุมเบญพาด เนื้อหาส่วนนี้จะกล่าวถึงกลวิธีการฝึกปฏิบัติ ร่วมกับการใช้พิธีกรรมมนต์คาถา และยาเข้ามาประกอบกัน ดังตัวอย่าง **กลชี้ข้างมีขำมน้ำ** กล่าวถึงการฝึกหัดให้ข้างขำมน้ำกว้าง โดยการนำเรือ 4-5 ลำ ทอดสมอปักหลักบริเวณท่าน้ำที่ข้างจะขำมออกจากตลิ่งไปประมาณ 4-5 วา เพื่อการหลอกสายตาข้าง ตัวอย่างข้อความ

ถ้าข้างอันเคยขำแต่แม่น้ำแคบ ครั้นเห็นแม่น้ำกว้างมีขำมนั้นให้เรือ 4ลำ 5ลำ

ก็ตีไปทอดสมอปักหลักไว้ตรงท่าข้าง จะขำมนั้นให้ไกลตลิ่งออกประมาณ 4วา

5วา คะเนแต่พอสุดเท้าข้างแล้วทำบังตาข้างจงดีแล้วจึงเอา 2 ลำมาผูกคานเข้า

แต่ลำนี้ไปถึงลำโน้นกะเนแต่ 5ศอก 6ศอก ให้ผูกแต่ข้างหน้าเรือข้างท้ายเรือนั้น

อย่าผูกเลย (The National Library, n.d.)

บางกรณีใช้พิธีกรรม ประกอบด้วย ยา (ในที่นี้คือพืชสมุนไพร) มนต์คาถาประกอบกันเพื่อแก้ไขข้างที่ไม่ยอมขำมน้ำให้ขำมน้ำ ตัวอย่างข้อความ

อันว่าข้างมีขำมน้ำนั้นถ้าให้ขำมทำอย่างนี้ขำมให้ย้ายท่าไปขำมทำอื่น ถ้ามีขำมให้

เอายอดน้ำนอง ยอดจิงจ้อ ยอดสะอึก ยอดผักบุง ก็ได้ เอาที่ยอดอันชี้ไปข้างปาก

ทางโน้นให้เอาหมาก 3 คำให้พลีเอาจึงว่าครุบาธยายเจ้าเหยข้างมีขำมน้ำข้าขอเชิญ

ครุบาธยายเจ้าไปช่วย ให้ข้างขำมน้ำไปจงง่ายเถิด (The National Library, n.d.)

ประเภทที่ 2 การฝึกเฉพาะกิจ คือ การฝึกข้างเพื่อใช้ในกิจต่างๆ ซึ่งเฉพาะกิจในที่นี้ เพื่อใช้ในกิจสงคราม เนื่องจากในอดีตมีการศึกสงครามอยู่บ่อยครั้งและใช้ข้างเป็นพาหนะสำคัญในการทำสงคราม ดังนั้นผู้ซึ่งจำเป็นต้องฝึกชี้ให้คล่องแคล่วและรู้ใจกัน นอกจากนี้การฝึกเฉพาะกิจนี้อาจเป็นลักษณะการแสดงต่อหน้าพระที่นั่ง หรือต่อหน้าธารกำนัลเพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในยามบ้านเมืองสงบสุขอีกด้วย

2.1 การฝึกข้างเพื่อแสดงต่อหน้าพระที่นั่ง ได้แก่ กลชี้ข้างน้ำมันไล่คน และกลชี้ข้างน้ำมันไล่ม้าล่อแพน จะสังเกตเห็นว่า ทั้ง 2 กลนี้ เป็นการชี้ข้างน้ำมัน ซึ่งเป็นข้างที่มีความดุร้ายเนื่องจากกำลังอยู่ในช่วงตกมัน ดังนั้นการชี้ข้างในลักษณะนี้ต้องอาศัยทักษะสูงในการบังคับควบคุมข้างในสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี และยิ่งเป็นการแสดงต่อหน้าพระที่นั่งก็จะต้องมีการฝึกหัดชี้ข้างมาเป็นอย่างดี ทั้ง 2 กลดังกล่าวเป็นการชี้บังคับข้างต่อหน้าพระที่นั่งมีลักษณะแสดงทักษะการบังคับข้างของผู้ซึ่งประกอบลีลาท่วงท่าในการใช้อุปกรณ์บังคับข้าง นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงเพื่อเป็นความบันเทิงความตื่นตันทื่นอีกด้วย ตัวอย่างข้อความ **กลชี้ข้างน้ำมันไล่ม้าล่อแพน**

ถ้าแลข้างนั้นไล่ไปเป็นกิริยามุ่งหมายอยู่แล้ว ก็ให้ผู้ขี่ม้านั้นให้แพนแก่ข้าง ถ้าข้าง

ฉวยแพนได้เล่นอยู่ ก็ให้หมอนั้นออกขอใหญ่เพลงปิดเกล้า ควบุนั้นก็ออกขอข้าง

เพลงกระเดียดเพลงรำ จึงจะเป็นท่วงเป็นที (The National Library, n.d.)

นอกจากจะใช้เป็นการแสดงต่อหน้าพระที่นั่งเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังมีนัยยะของการฝึกข้างไ่ร่วมด้วย ซึ่ง Pangchangayutthayalaepaneat (1998) ได้ให้ข้อมูลการซ้อมข้างแบบ “ล่อแพน” ว่าเป็นการซ้อม

ข้างโล่ เป็นการข้อมเพื่อถวายพระเนตรในลักษณะของกีฬาซึ่งจะใช้ข้างตักน้ำมันเสมอ และต่างจากเวลาออกรบซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ข้างตักน้ำมันเหมือนข้างชน ส่วนกลชี้ข้างน้ำมันโล่คนก็น่าจะเป็นเช่นเดียวกับการข้อมข้างเช่นกัน โดย “โล่คน” คือนำคน หรือเรียกว่า คนพาน มายั่วเย้าให้ข้างหงุดหงิดแล้ววิ่งโล่คน ซึ่งกลวิธีนี้จะมีความอันตรายมากขึ้นแต่ก็เพื่อเป็นการเพิ่มความตื่นเต้น หวาดเสียวให้แก่ผู้ชมมากขึ้นเช่นกัน

2.2 การฝึกข้างใช้ในการศึกสงคราม ได้แก่ กลชี้ข้างชนบำรุงา กลชี้ข้างชนบำรุงา กล่าวถึงการฝึกข้างเตรียมในการศึกสงคราม โดยการนำข้างน้ำมันที่มีฝิงาพๆ กันมาชนกัน แต่ให้ชนแต่ปลายงาเท่านั้น ดังข้อความ “กลชี้ข้างชนบำรุงาให้จัดเอาข้างที่มีน้ำมันหน้าหลังอันมีฝิงาทั้งสองฝ่าย.....เมื่อจะชนกันนั้นให้ถึงแต่ปลายงานั้นเป็นกำหนด” (The National Library, n.d.) เนื่องจากครั้งอดีตมีการศึกสงครามจึงต้องฝึกเตรียมความพร้อมข้างเพื่อใช้ในการต่อสู้กับข้าศึกศัตรู แต่เมื่อเวลาผ่านไปสงครามสงบลงแล้ว กลชี้ข้างชนบำรุงาจึงถูกนำมาเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งประกอบด้วยท่ารำและศิลปะการบังคับข้างซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสวยงามสง่างามของนักรบไทยและมีความตื่นเต้นในเวลาเดียวกัน

ประเภทที่ 3 กลชี้ข้างชนศึก กลชี้ข้างชนศึก นี้มีเนื้อหาในส่วนที่เป็นพิธีกรรมทำขวัญเพื่อสร้างขวัญกำลังใจเตรียมพร้อมออกศึก เตรียมพร้อมข้างศึก รวมทั้งวัตถุของขลังต่างๆ ประกอบการออกศึกเพื่อให้มีชัยชนะ นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาที่บอกถึงลักษณะที่ดีของข้างศึก ซึ่งอยู่ในส่วนของคชลักษณ์ด้วย

พิธีกรรมที่เรียกขวัญแก่ข้างโดยการจัดบายศรีทำพิธีเชิญเทวดามารักษาตัวข้าง เพราะความเชื่อว่า ข้างทุกเชือกมีเทพเทวดาสถิตอยู่ตำแหน่งต่างๆ บนร่างกาย ดังข้อความ

กลจะชี้ข้างชนศึกให้ทำดังนี้ ให้อัญเชิญพญาทศศรราช มาอยู่หน้าข้างแลวง
ข้างอัญเชิญพญาวิรุฬหกพรหมมาอยู่ข้างขวาแลเท้าขวาข้าง อัญเชิญพญาวิรุฬ
ปักราชมายู่ท้องข้าง อัญเชิญพญาภูเวรราช มาอยู่ข้างซ้ายแลเท้าซ้ายข้างแล้ว
จึงแต่งบายศรีสำหรับหนึ่งสามชั้นทำเป็นข้าง...(The National Library, n.d.)

นอกจากนี้ยังมีของขลังหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประกอบการเรียกขวัญกำลังใจให้มีชัยชนะ เช่น นำใบ พลู ร่มใบมาเขียนรูปราชสีห์ลงบนใบพลูแล้วรวมด้วยรูปเทียน และเสกด้วยมนต์ *อุจจรวจรังรายาแพงสุเขฐงสุเตสวาหะ* 7 ครั้ง แล้วเจิมหน้าข้างจะมีความเชื่อว่าจะไม่มีใครสามารถชนะข้างของเราได้เลย (The National Library, n.d.) เป็นต้น

กลชี้ข้างชนศึก ยังได้กล่าวถึงคชลักษณ์ คือการดูลักษณะข้างศึกที่ดีที่อาจมีชัยชนะนั้นจะต้องมีลำตัวสูงใหญ่ งดงามและสง่างามทั้งรูปร่าง งวง งา โขมดศีรษะ ดูท่าทางปราดเปรียว สันฐานเท้าทั้ง 4 เท้ามีความมั่นคง ปากแดง หลังโค้งงามเหมือนคันธนู น้ำเต้าเต็ม ตาเป็นประกายสวยงาม หูใหญ่ ดังข้อความ

อนึ่งจะกล่าวลักษณะข้างศึก ฝึกข้างตัวใดเต็บสูง รูปร่างมรวดเร็ว กล้าหาญวงงา
แลโขมดหัวดุจแก่งปั่นไว้ แลเท้าทั้ง 4 ยืนยันมั่นคงประดุจเสาประโคน ปากแดง
ดุจชาติ ตะคุ้ยหลังดุจวงเกาทันท์ น้ำเต้าฟูเต็ม ตาดุจดาว งาทั้งสององคฺจงอนรณ
แลหูใหญ่ข้างสะบ้าหูดุจจามร เท้าทั้งสี่วงแลหางลงถึงดิน 7 ประการนี้ แล้วมีน้ำมัน
หน้าหลังเสียงดุจฟ้า เมื่อดำเนินดุจราชสีห์ แลดำปลอดล้วน แลข้างนั้นอาจมีชัยใน
สงครามแล (The National Library, n.d.)

จากการสังเคราะห์กลวิธีการชี้ข้างในแง่ของการนำไปใช้ จะสังเกตได้ว่าในอดีตมีวัตถุประสงค์ สูงสุด เพื่อเตรียมพร้อมข้างในทุกด้านทุกสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อคัดเลือกและฝึกข้างเพื่อใช้ในการศึก จึงนับได้ว่ากลชี้ข้าง 12 แบบที่ปรากฏในตำราสงคราม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เปรียบเสมือนคู่มือการฝึกปฏิบัติในเรื่อง อการชี้ข้างซึ่งครอบคลุมในเรื่องของการดูลักษณะข้าง (คชลักษณ์) ตลอดจน (คชกรรม) ในด้านความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ที่ใช้ประกอบกันซึ่งเป็นสิ่งเสริมทางด้านจิตใจด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 3 ภูมิปัญญาในการชี้ข้างของบรรพบุรุษไทย

3.1 ด้านการเป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่ง เนื้อหาการชี้ข้างเป็นศาสตร์วิชาแขนงหนึ่งซึ่งเป็นศาสตร์เฉพาะทาง ที่มีวิธีการบอกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มแรกของการฝึก การฝึกเฉพาะอย่างโดยมีเทคนิคมากขึ้น การฝึกเตรียมพร้อมอยู่เสมอ การชี้ข้างถือเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกอยู่เสมอเพื่อให้เกิดความชำนาญคล่องแคล่วมีประสิทธิภาพในการชี้และสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ดังข้อความส่วนหนึ่งที่ปรากฏในกลชี้ข้างไม่หัดที่ว่า “กลจะฝึกสอนดัดแปลงข้างนั้นเป็นราชการสืบไปได้แล้ว อันกลแยกคายนั้นจะกล่าวไว้ในที่นั้นมีได้ เพราะว่ามีรู้ว่าจะทำอะไร จึงกล่าวไว้แต่พอเป็นราวความ” (The National Library, n.d.) วิชาความรู้ที่ถูกบันทึกไว้นี้ก็ยังคงตกทอดมาถึงปัจจุบันในรูปแบบของเอกสารโบราณสมุดไทย ถือเป็นองค์ความรู้ที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง

3.2 ด้านการเป็นศิลปวิทยาการ ปรากฏในรูปแบบศิลปะการแสดง และศิลปะการต่อสู้ ซึ่งกลชี้ข้างน้ำมันไล่มาล่อแพน มีข้อความที่กล่าวถึงลักษณะการออกท่าทางร้ายรำ ไหว้ครู ออกท่าร้ายรำบนหลังข้าง ดังข้อความ

เมื่อเอาข้างถึงสนามแล้วให้รักษาข้างไว้ให้สงบแล้วตั้งหน้าข้างไว้ให้ตรงสนามให้
ยืนเป็นปรกติแล้วให้นมัสการพระพุทธรูปเจ้าให้ยกด้าขอขึ้นเพียงศีร์ษะ แล้วให้เอา
มือซ้ายมือขวาประสานด้าขอเข้าประนมให้ถึงศีร์ษะแล้วลดมาเพียงบานมัสการ
ครู แล้วลดมาให้ได้ที่จะวางขอนั้น จึงถวายเป็นมอช้อยมือขวาก็จับด้าขออยู่ก้ม
แต่ศีร์ษะลงให้ถึงด้าขอแล้วผู้ควาญจึงนมัสการถวายเป็นมอช้อยกระทำดุจกันให้นมัสการ
พระแลครู (The National Library, n.d.)

การผสมผสานทั้งด้านความอ่อนหวานของนาฏศิลป์ประกอบกับความแข็งแกร่งในฐานะวิทยายุทธ เป็นการแสดงต่อหน้าพระที่นั่ง รวมทั้งแสดงต่อหน้าธารกำนัล เพื่อก่อให้เกิดความบันเทิงเพลิดเพลินในยามบ้านเมืองปกติสุข เช่นเดียวกับกลชี้ข้างขุนบารุงา ที่ปรากฏข้อความที่แสดงถึงศิลปวิทยาการทั้งในรูปแบบของศิลปะการแสดงและการต่อสู้ ที่ว่า “ให้ผู้ชี้ข้างทั้งหมอตั่งควาญแต่งตัวจงโอโง่งทั้งสองฝ่ายให้ใส่พวงมาลัยทั้งศีร์ษะทั้งคอทั้งข้อมือทั้งหมอตั่งควาญ แลหมอนั้นให้ใส่เสื้อตาระกำทั้งสองฝ่าย” (The National Library, n.d.) “ถ้าข้างชีวิตค้อนป้อนกันแต่ปลายงา เป็นท่วงเป็นทีแล้วก็จะให้รักษาให้ถอยหลังออกมายืนหน้าเสาทั้งสองฝ่ายแล้วให้ออกขอใหญ่ขอเจียด ควาญนั้นก็ให้ออกสายกระแซงสามท่า แล้วออกขอข้างแลหมอนจะออกขอใหญ่ขึ้น” (The National Library, n.d.)

ภูมิปัญญาในการชี้ข้างของบรรพบุรุษไทยนั้น นอกจากจะมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้แล้ว ก็มีเทคนิคเฉพาะที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ในการชี้ข้างของผู้ชี้แต่ละคน ซึ่งเทคนิคเหล่านี้ไม่สามารถบอกได้นอกจากจะฝึกจนเกิดเป็นความชำนาญเป็นประสบการณ์ของตนเอง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงแก้ไขและทรงนิพนธ์ตำราชี้ข้างขึ้นใหม่เพื่อให้เรียนได้ง่ายขึ้น และคงไว้แต่วิธีที่ใช้ได้จริง” (Chantawit, n.d.)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบกลชี้ข้าง 12 แบบ ในตำราคชกรรม ซึ่งเป็นเอกสารชั้นต้น (Primary Source) ฉบับหอสมุดแห่งชาติ จำนวน 14 ฉบับ จากตำราคชกรรมทั้งสิ้น 60 ฉบับ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหากลชี้ข้างปรากฏในแต่ละฉบับมีความแตกต่างกันไปอาจเป็นเพราะการคัดลอกต่อกันมา ซึ่งอาจจะไม่ได้คัดลอกจากตำราเพียงเล่มเดียว หรือมีผู้คัดลอกหลายคน และคัดลอกต่างช่วงเวลาขึ้น จึงทำให้น้ำหนักเนื้อหาปะปนกัน หรือเนื้อหาในบางฉบับขาดหายไป ทั้งนี้กลชี้ข้างยังเป็นส่วนหนึ่งในการยืนยันหลักฐานจากคำกล่าวอ้างของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่กล่าวไว้ในหนังสือนิทานโบราณคดีว่า “ของสำคัญแก่คชกรรมในเมืองไทย ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้ทรงสถาปนาไว้อีกสิ่งหนึ่งเป็นหนังสือที่เรียกว่า “ตำราชี้ข้าง” (Rachanuphap, 2013) อีกด้วย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลชี้ข้าง 12 แบบ สามารถแบ่งออกมาเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ฝึกหัดทั่วไป คือ ฝึกเบื้องต้นรวมถึงฝึกเพื่อใช้งานทั่วไป 2) ฝึกเฉพาะกิจ คือ ฝึกเพื่อใช้ในกิจการงานเฉพาะอย่าง คือ ฝึกเพื่อแสดง หรือเตรียมใช้ในการศึก และ 3) กลชี้ข้างชนศึก ทั้งนี้เป็นเพราะเนื้อหาของกลชี้ข้างแต่ละกลมีลักษณะของการฝึกข้างเพื่อนำไปใช้งานในลักษณะต่างๆ ส่วนประเภทที่ 3 นี้ เนื้อหาที่มีความแตกต่างอย่างชัดเจน ซึ่งเนื้อหาไม่ได้กล่าวถึงวิธีการฝึก แต่กล่าวถึงทั้งลักษณะที่ดีของข้างศึก (คชลักษณ์) และพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเตรียมออกศึกโดยเฉพาะ (คชกรรม) ทำให้เห็นว่ากลชี้ข้างไม่เพียงแต่จะมีนัยยะของคชกรรมเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ต้องประกอบกับคชลักษณ์เพื่อเลือกเฟ้นข้างแต่ละเชือกให้สอดคล้องในการนำไปใช้งาน และฝึกซ้อมในแต่ละแบบด้วยเช่นกัน

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลชี้ข้าง 12 แบบนี้ สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย ทั้งในแง่ของการเป็นศาสตร์แขนงหนึ่ง และเป็นศิลป์ที่มีความงดงาม ทั้งนี้เป็นเพราะวิถีชีวิตสังคมไทยในอดีตมีความผูกพันกับช้างและใช้ช้างในการทำกิจต่างๆ เป็นสำคัญ เช่น ใช้ช้างเป็นราชพาหนะ หรือใช้งานในด้านต่างๆ เป็นต้น ด้วยความที่ช้างเป็นสัตว์สำคัญคู่สังคมไทยดังกล่าวมาแล้ว จึงปรากฏเป็นศาสตร์อันเป็นภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าของบรรพบุรุษไทยที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของเอกสารโบราณให้เห็นทุกวันนี้

สรุป

กลชี้ข้าง 12 แบบที่ปรากฏในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ นับได้ว่าเป็นคู่มือในการฝึกข้างในอดีตที่แสดงให้เห็นถึงกลวิธีของการฝึกข้างในลักษณะต่างๆ ซึ่งมีขั้นตอนในการฝึกเบื้องต้น ฝึกเฉพาะอย่าง จนกระทั่งฝึกเพื่อนำไปใช้ในการศึกซึ่งเป็นวัตถุประสงค์สูงสุด อย่างไรก็ตาม การฝึกข้างในอดีตนั้นก็เพื่อที่จะนำ

ช้างไปใช้งานตามความเหมาะสมด้วย กลชี้ช้าง 12 แบบที่ปรากฏในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยในแง่ของการเป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่งที่ถูกส่งต่อความรู้จนถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และสามารถนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้ยังสะท้อนภูมิปัญญาในแง่การเป็นศิลปวิทยาการที่มีทั้งศิลปะการแสดงผสมผสานกับศิลปะการต่อสู้ ซึ่งมีทั้งความสวยงามและความแข็งแกร่งในเวลาเดียวกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า กลชี้ช้าง 12 แบบ ในตำราคชกรรม ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ได้แก่ กลชี้ช้างล่อปลายเชือก กลชี้ช้างกำรากเหลื่อลาม กลชี้ช้างไม่หัด กลชี้ช้างมีขำมน้ำ กลชี้ช้างเกลียดน้ำมีลงน้ำ กลชี้ช้างเกลียดไม้เกลียดโรงเกลียดตลุมเบญพาด กลชี้ช้างน้ำมันค้ำในวงพาด กลชี้ช้างค้ำกลางแปลง กลชี้ช้างน้ำมันไล่ฆ่าล่อแพน กลชี้ช้างน้ำมันไล่คน กลชี้ช้างชนบ่ารุงา และกลชี้ช้างชนศึก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ศึกษาข้อมูลเอกสารโบราณจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องว่าปรากฏตำราหรือเอกสารโบราณเกี่ยวกับคชกรรมอีกหรือไม่ และจัดทำรวบรวมข้อมูลเข้าไว้ด้วยกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กลวิธีการชี้ช้างสามารถแบ่งตามประเภทการฝึกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ การฝึกหัดทั่วไป การฝึกเฉพาะกิจ และกลชี้ช้างชนศึก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ศึกษาเรื่องการฝึกหัดช้างในปัจจุบันว่ามีความสอดคล้องกับตำราในอดีต หรือหลงเหลือร่องรอยการฝึกช้างในอดีตอย่างไรบ้าง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า กลชี้ช้างทั้ง 12 แบบนี้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาไทยในแง่ของการเป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่ง รวมถึงการเป็นศิลปวิทยาการอันทรงคุณค่า ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการบังคับช้างที่ปรากฏอยู่ในตำราคชกรรมกับที่ปรากฏใช้ในปัจจุบัน

2.2 ศึกษาพิธีกรรม มนต์คาถาที่ปรากฏในตำราคชกรรม

References

Chantawit, N. (n.d.). *Chang ratchaphahana*. n.p.

Hophrasamutwachirayan. (1922). *Tamra khi chang khrang phaendin somdet*

phranaraimaharat

2199-2231 *chabap phra chao baromwongtae krommaluang adisorn udomdet prot hai*

- phim meu 2465*. Pra na khorn: Rong phim so phon phi phat tha na korn.
- Paiboonwangchareun, P. (2003). *Phrasamuttamraphankhotchalak*. Bangkok: National Library of Thailand, Fine Arts Department.
- Pangchangayutthayalaepaneat. (1998). *Phan ngan khrong kan phi thi khlong chang (Tamraluang) na pa neat khlong chang Thong thung thale ya chang wat phranakhornsriayutthaya*. n.p.
- Panyangam, P. (1990). *A Study of Khotchalak from Thai Royal elephant's textbook*. n.p.
- Rachanuphap, D. (2013). *Ni than boran khadee*. Bangkok: Thai quality book.
- The office of Art and Culture Lampang Rajabhat University. (1992). *A study of rite about elephant in elephant conservation center Lampang*. n.p. *Unpublished Manuscripts in Thai*.
- The National Library. (n.d.). *Phrasamutpratamrachang 2*. no.23. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Phrasamuttamrakhichangphranarai*. no.94. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Phrasamuttamranaraichopboribun*. no.69. Thailand: n.p.
- The National Library. (1814). *Samutphratamrapkhichang*. no.75. Thailand: n.p.
- The National Library. (1814). *Samutphratamrapkhichang*. no.85. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhichang*. no.76. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhichang*. no.81. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhichang*. no.92. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhichang*. no.95. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhichang*. no.145. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhlongchang*. no.97. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamrakhwanchangphrathinang*. no.141. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamralakkhanakhichang*. no.78. Thailand: n.p.
- The National Library. (n.d.). *Tamranarailopburiwaduaychangkliatmaikliatrongkliattalungbenpat*. no.70. Thailand: n.p.